

Tandori Dezső

Érzületi pótkötet

Megj. Ikerdarabja a Tiszatáj valamelyik számában
(sorrendi igényem nincs) a LÉTÉRZETI PÓTKÖTET.
Egyik sem „I.”, másik sem „A”, pl.

1.

„Néznek-e” más-máshonnét a nyelvek? Nyelvérzületemben (még inkább akkor nyelvérzetemben, de nem nyelvérzékem szerint, ez utóbbi nálam a magam igényei szerint csak a magyarra vonatkozatható), ugye, máris itt a baj: máshonnét... másunnét... mely másik nyelven tudnám így tenni-venni? De a német *Gefühl*, ha csak a szótárban nézem is meg, jelent érzést, kedélyt, gondolatvilágot (és felfogást), nem sorolom. Jelent-e érzületet is? Érzetet – talán. Rilke a maga anyanyelvén ezt jól át-meg-átjárta. Az angol *mind* nekem bajosabb. Agy, gondolat(világ), lélek, alkat, emlékezet (emlék) stb. Szellem, elme... bocsánat, hogy nem törekszem teljességre. Nézze meg ki-ki a maga legjobb szótárában.

Másképp „néznek-e” (mert néznek! világot néznek, talán világnézet nélkül, de, ismétlem, világ-nézetük jegyében) a nyelvek? Akkor hát néznek. Maradjunk a magyarnál. Az érzet (pl. létérzet, hőérzet) más, mint az érzés; érzület – az alap-felfogás, eszméken innen és túl, de nincs pl. létérzület (szerintem az nincs); akkor jön még az értelem stb., vagy toldalékokkal a ráérezés stb.

Jelentéstartalmaik átfedik egymást, másfelől-másfelé meg különböznek. Elkülönböznek (laza, tarthatatlan szó), elkülönböznek (nekem ízes szó, bár az olyan ízes szavaktól, mint az „igazáandi” meg a „mindösszesség”, feláll a háta-lyan a csigolya), s pedig hogyan? Az érzés: érzésvilágot jelent, aztán lelki állagot, szíves vonalmat; objektíven az érzékelés rokona; és kinek-kinek ez a legegyszerűbb ügy, ez az érzés, még toldalékaival is.

Érzület: ez már a nagykoalíciót kizáró horizontális-vertikális világa. (Viccemmel: vorizontális és hertikális, valahol a vízszintesbe és függélyesbe írt két metszi egymást, így, torzítva.) De félre a tréfát: hazafias érzés, hazafias érzület: kicsit más a kettő. Az érzés jegyében szeretjük pl. Szentkuthyt, Szép Ernőt, Berda Józsefet, de érzületünk esetleg nem tűri őket, mert Ady, József, Kosztolányi van belénk nevelve. Vagy: család iránti érzék... megyünk át... ez érzület is. Érzület: pfuj. Trianon. Gonosz fehérek, hogy az indiánokat kiirtották. Hajrá Liverpool!

(Régen volt az „éremény” szó, kinél is? Petőfinél? Mint evidencia. Az érzület, az éremény szeret kizárólagos lenni. Bár az éremény az érzéshez is hajaz.

Az érzet más. Hőre, hidegre, érdesre – nem vagyok tudós! –, sok mindenre van. Bár érdesérezet, édesérezet ily szó nincs valami nagyon. Hőérezet van pl. Van egy sanda gyanúm, hahaha. Egy olyan érzésem. Sejtésem. Kavarofunk, szédülünk? Vannak olyan nézeteim, hogy... Az érzület a nézetvilágnál erősebb, szinte rendíthetetlenül az. Mindez nem vág egybe a németéknél, angoléknál használatossal. Cikkem címének oka: értelmi, érzeti, érzületi, könyveim utáni írás.

2.

Nem kizárólagosan az érzületről lesz szó itt. (E mondatomat inkább ajánlhatnám Nemes Nagynak, mint Szentkuthynak, Németh Lászlónak, mint Szép Ernőnek... tehát a logikai és ...pardon, érzületi rendszerek szerint szellemük élő nagyoknak közelebről, holott Szép Ernő és Szentkuthy, igen, még ez utóbbi se valami távoli tőlem, hah.) Mégis pár érzületi példával kezdem.

Ha nagyon erősen kell azt mondanom, hogy „az az érzésem” (érezet itt szóba se jön, olvasott szövegről van szó), akkor már érzületgyanus az ügy. Sokat gondolkodtam meta-matematikán. Nem értek hozzá. De a halmazok... a végtelen... Nem értek ezekhez sem. Mégis. Itt még nem érzületről beszélek.

Mi a(z érdeklődésre számot tartható) gondolat? Egyszerűre fogom: a legbonyolultak konstrukciók (s ahogy fejlődnek; „a technika”, a számítógép, a „mikroszkóp”, pardon... csak ahogy az általam leginkább ismert helyszínelési fogalmakból látom – egykori krimiíró, én! –, a biológiai vetületek stb.), ezek a mai-világbeliségek a gondolatnak valami végtelenségét tárják. Haladást mutatnak. Az emberi lélek (bocsánat) szinte még ott tart, hogy a(z általam nehezen felfogni bírt) kóreseteket (elme-, egyebek) a csecsemőt-a-hideg-víz-zel-ki-ne-öntsük harcában is összefoglalhatjuk. (Van-e, megszűnt-e az L. mező stb.). Tovább: valaki öngyilkos lesz. (Technikája nem tükröz haladást, meta-tudományt, de nincs ő többé, nekünk fáj.) Ki a vétkes? Az a szegény is, biztos. De az orvos. A környezet. Stb. Csak „én” nem, aki nem jól törődtem tán minden részlettel. Etc. Ez bonyolultabb, az emberi tényezők (pardon, lenyúzott szó) együttese megoldhatatlanabb, érzületibb világra vezet, mint a holnap, holnapután újabb eredményekkel kecsegtető tudomány. Cantor, Gödel (aki érti, tudja) végtelenfogalmai... hm... megoldódtak? Vagy csak ők voltak, akik belerokkantak? A maibb tudomány érzületileg is mértéktartóbb? Nem tudom, nem dolgom.

Mivel e kérdésekhez nem értek (matek, meta...), nyilván nem az eszem okán (mely ész főleg speciális, az érzések anyagával egészül ki), nem józan megfontolásból foglalkozom velük. Rövid lesznek; hanem: érzületből.

Ha tehát én egy mókás, sokban (olvasom) alapvetőbben fontosnak vélhető görög pasit szedek elő abszurd paradoxonjaival, ennek oka lehet. Nyilván nem tudósi, szépirói előrehaladásom világát élem (a nemzetközi porondon), hanem el vagyok (már örökre) akadva magamban, ahogy 1994-ben írtam (más tárgyban): „kentaurrá sose bomolva, magam akadálylova egyben” (lettem, mint félbölcös öreg-akadályzsoké). Tehát vonz, érzületileg, az elakadás, elakadtság.

Hogy a vonal végpontjának (a végtelennek, haha, így érzem, érzületileg, én) elérése lehetetlen akkor, ha felezéses alapon haladunk előre. Marad „a legkisebb” egységnek (félnek) is a fele. Akhilleusnak a teknős hátára kéne álnia, meglovagolnia kellene a nyulat. (Majdnem „állniát” írtam, mert az egy álhős már; és nullát a nyulat helyett, mert az egy elvont izé már, semmi, így.) Tehát manapság, vagy tíz-tizenkét éve (kb. még a rendszernek az ő váltása érzületi jóreményén is kifulladásra és csalódottan túljutva; s ezzel hagyjuk is „a hazát”) ezzel a végpontot-úgyse! fogalommal foglalkozom. De nem *fogalomkozom*, hanem *érezületkezem*, s mert író vagyok ilyképp: írószkodom. Ezt illetett volna értenie a recepciónak, s nem sokallnia etc.

3.

Tehát ha én (mert ha következetesen végigvitt gondolat, hát érzületileg létjogos lehet, és ha bizarr, az érzésnek adhat valamit) a pont fogalmát elfogadom mint elméleti pontot, de a fizikai kiterjedésű pontot megkaparom kicsit, így: a pont akkor nem elméleti, hanem kiterjedése van. Tehát? Létre kell jönnie. (Erre mindig visszatérek. Mi van, ha nem kell „külön” létrejönnie, ha létezését érzékeljük csak, nem létrejöttét.) S ha felezéses alapon akarok létrehozni, durván

ezt (bocsánat a rajzok tökéletlenssége!), akkor ez indulhat egy elvi pontból, már ha ilyen összefüggést elismerünk, mondjuk, a kész cucc (nem lesz kész!)

átmetsző vonalának széléről, és úgy akarom létrehozni (abszurdum, tudom!), hogy jussunk egy vonal végpontjáiig, avagy, ami nekem nehezebb ügy, onnan kezd kiterjedni a dolog... de én a vonalnál maradok, mellette a kör-szándéknak megfelelően alakul a kör (Olvasóm, vágd a falhoz, ha...!), akkor a pont nem lehet kész soha, mert a félnek a fele, annak a fele stb. örökké megmarad. Jó, a pontból csak a vonal jöhet létre, a két felet kifestőkönyvszerűen kitölthetném... de a vonal, átmérő (ha jól mondom) se jöhet létre. A kör sugara sem! Ez az, a pont itt egy telire kifestendő kör.

De akárhogy is! Ha nem vonal, hát még bonyolultabb a helyzet. És itt jön egy közbevetés: ha a pont = megtelt kör fizikai kiterjedésben, hát... a kör: az egy vonal. Ha elméleti, hát rendben van. Mert adva van, elképzelem. Ha pontról pontra haladok, nos: szeletek jönnek. Egyiknek a szélessége sem lesz meg, a felezéses alapon. Sőt, ha nem szeletelem fel a körvonalat: Zenón alapján úgy sem lesz meg.

Továbbá: ha a kör állítólag végtelen, hoppá, akkor nincs vége. Mégis: a kész kör (erre mindjárt kitérek!) zártnak látszik. Higgyük el, zárt. Akkor is baj van. Mert egy kör hány kör? Egy kör végtelen sok kör. Ahányszor végigmegegyek rajta, úgy „közeledek” a végtelen felé. Nincs az a gép, mely a „végtelen-számot” dobna nekünk. (Gondolom én ma.) Tehát valahol... meghalok. Abbamarad a körözés. De ha eszem van, más dolgokkal is foglalkozom. Tehát valahol abbamarad a körjárásom. A kör ott, mint végtelen-vonal, végtelen-jelenség, érzetem (és érzületem! e kettő itt, szerintem, egybeeshet), *felismerésem* szerint abbamarad. (Móka, hogy a felismerésben ott a *merés*, mint merészség, mint merítés stb. Csoda, hogy borzadályos műfordítói pályámat jól-rosszul végig tudtam csinálni, ennyire érzetileg a magyar nyelv rabjaként. Nem érzületileg, persze. Hahah.) Talán elég ennyi. A kör sem jöhet létre létrehozásos alapon.

Miért van mégis végtelen mennyiségűnek nevezhető pont? (Csak nevezhető! mert mindig véges számú pont van! legfőljebb minimális idő alatt osztódnak ezek, létesülnek újak, halnak el... változik a pont-szemléletünk, az ám!) *Mert ezek a pontok erőszakrendszer részeként léteznek.* Eleve! Ez az én érzületem szerint az erőszakelvűségből, sőt, erőszakgyakorlatiságból adódik.

Tetszik, nem tetszik, van

a) az elvi, elméleti pont,

b) van az erőszakgyakorlatú pontok irdatlan sokasága (országok, rendszerek, távolságok, ehető és ehetetlen dolgok, mérgek, törvénybetűk stb.).

Köztes – az nincs. Nem mondhatom: vettem egy gyönyörű katyó köztest, egy szomáliai brhgumbgrrhcsombor köztest. Csak katyó szőttes van, és... talán szomáliai stb. szőttes. A köztes az a szabadságom lenne, melynek biztos érzete a Zenónt tagadó tudás: hogy felezve (bárhogyozva! 3/5-ödözve se megy! pl.) nem jutok soha célhoz, nem jön létre... bocsánat... egy rohadt pontos pontom se. Hát még másom. Csak erőszakilag. Így születnek új emberek (fizikailag), ebbe a fizikumba költözik (van benne stb.) a lélek, az érzület... állatnál kicsit másképp (? nem biztos!), jön a beszéd, a gondolkodás (állatnál kicsit másképp, „sehogy”, ez utóbbit kétlem, s itt már a tudomány – szintén erőszak! – dolgozik).

A világ tehát három részből áll:

a) az elvi dolgok (pont, jóság stb.),

b) a létrehozhatatlanból (pont, jóság stb.),

c) az erőszakból, az eleve adott, elfogadandó (vagy kontrázásával nagyon is erőszakcselekményekbe kényszerülő) érzetektől, érzületektől, érzésektől, felismerésektől, ám ezek már nem fizikaiak, nem okvetlenül ily eredetűek, semmiképp sem meta-matekosak. Tehát az egész világ: erőszak tárgy, az őserőszak pedig homályban marad. A végtelen megfelelője, az ellenkező „vonalvégen”. Mivel pedig vonalvégpont nincs, teremtdés sincs, erre mondhatják sokan: az élet álom... vagy hogy az életen, a világmindenségen (túlzó szó?) kívüli mindenebbségből, térbeli végtelenből csapódott ide egy szerves, netán szerves alakulásra képes meteorit stb. Rajzban:

És hogy a vorizontális-vertikálist is lássuk, bár megrajzoltam sokszor, még boldogult Korniss Dezső piktor úr konstruktivizmusával kapcs. (Dicsérve legyen hanyagolt emléke):

H
 E
 V O R I Z O N T A L I S
 T
 I
 C
 A
 L
 I
 S

(Avagy, Ausztria példáján ugrott be épp: A nagykoalíció. J nélkül.)

Mielőtt a „Töredék Hamletnek” című kötet pár dolgára, cikkem tkp. tárgyára rátérnék, kis közbevetés következhet, úgy érzem (gondolom, nézem, látom, hiszem – ah, a nyelv.).

4.

Nem lesz ez haszontalan, sőt, és igencsak szükséges, viszonyítási... pont, na. Mondom erőszaktevően. (Mert létrehozható, szabadon választott pont – nincs. Ahogy végső soron csak a nem helyeslendő állapotanyagok választanak „szabadon”, a többi szabadság messze nem „igazán” szabad választósi eredménye, hanem hiedelem, érzület, szükségszerűség stb. kérdése.

Ahogy a manapság nálunk – hála ég! – igen népszerű nagy meta-matematikos (és matematikus) Gödel mondja: a nemteljesség jellemzi a teljességet, már amennyiben saját (hozott?) anyagából akarnánk bizonyítani benne mindent, az nem megy. Elolvasandó a kiváló könyv, „a” Gödel, itt, ma.

Nekem az egész meta-matek végképp nem hazafiúi, állampolgári, társadalomgyermeki okokból (nem is ellenkezőjükből) kezdett izgalmas lenni, hanem saját 1960–1966 közötti írói emlékeim (és „műveim”) révén, nyomán, érzületével. Erről lesz szó mindjárt. Amikor nevezett kötetnek eredetileg az állami-kiadóilag elhárított címét adtam volna (EGYETLEN), naiv nem a létezőszocialista társadalom (sokszor a létezőkapitalista!) viszonyairól alkotott véleményemben voltam, hanem a magam bicskájába szaladtam volna horgászás (és nem szalonnázás!) közben. (Tőlem, megj., mindkettő idegen, a horgászás főleg.)

Címe: A csodálatos horgászhat.

Vagy: Az intelem, lejjebb:

Még a horgász inti a halat! Vagy az egész csak egy ilyen jel. (Itt nem sikerült igazán horgászásosra, de:)

Ez se. Volt, ahol igen.

Ám a belső érzet (majdnem érzület) lehet a gátló.

Ha „EGYETLEN”, hát nem bizonyítható minden alaptétele (axiómája) önmagából. Én pedig a szoc. vagy nem szoc. rendszereken kívül, polgári családokat kikerülve, nagyobb és hígabb társasságot is (tehát az önlétem fenntartásától eltekintett kényszeren túl... félve fogalmazok, innen a zúrozás... minden társasságot! félreértés nem esik, „híveimmel”, főszerkesztőimmal etc. ez nem társasság, hanem érzületi (literátor-, ember-, gondolatérzületi stb.) összetartozás. Ez fokozatokat ismer, az én összetartozásaim eléggé jó fokozatúaknak hihetők általam – különben meg nix a dolgok tömege, nagyján. Nekem.

Ergo ezeken a zenóni dolgokon elgondolkodom (elgondologkodom, ezt a szót be kéne vezetni végre, nem?), s nézem az egyik Gödel-könyvet. A remek mókamester, matekor, filozófiaprofesszor, fondorlatos úriember, egy *örményman* in New York? a kezdet kezdetén ezzel jön: hogy mármost ha a mondat tartható, a gép kidobja, eredményként, ahogy kidob nekünk, tehát megad stb. minden érvényes mondatot (tessék megkeresni, remekművszerűség, amúgy – brr, e szó). A gép!

Lecsaptam a művet.

(Amúgy se könnyen értettem. Ez jellemző mindünkre.)

Nálam megállt a világ az első igazi fizikaórán: 1. gim oszt. Valami ilyen törvény a nyugalmi helyzetről *vagy* egyenes vonalú, egyenletes mozgásról.

Ez az én jelmondatom! Nincs lobogóm, de rajta még csak Petőfi se (az ántivilág jelszava szerint), hanem Newtonnak ez az I. törvénye, ha jól mondom. Ha nem, úgy is jó. Nyugalmi állapotban akartam lenni (semmi szervezetszerűség... minden időm felett én vágytam rendelkezni... no karrier etc.), és egyenletesen, egyenes vonalban mozogni. Ld. Zenó, nem cél felé. (Nem sorolom a világi célokat.) Most, hogy ÖRDÖGLAKAT, ANGYALHINTA című könyvemet összeállítottam (ideogrammak, aforizmák és „vallomások”/ életem mai ily foglalata... hangsúlyozom, „ily”), ez az egyik pótkötet. A másikra is utaltam itt. Kiinduló- és végpontom, ergo kezdetlen és vége-se vonalam a „*Töredék Hamletnek*”. Bizony, külsőkből elemzem. (Nem vagyok már ennyire botor!) (Hogy másképp.) S innen jön ez.

Közbevetés

Mielőtt a *Tiszatáj*nál akár Diákmellékletnek is nevezhető kis értekezés-töredék jönne, hadd tegyek egy nem okvetlenül udvarias, de jogos megjegyzést. Lassanként nevetlenségnek tarthatnám (visszatekintve? nem csak) azokat a megjegyzéseket, „bölcselemes” megállapításokat, melyek szerint a szükségesnél többször megírtam ezt vagy azt. Egyszerű okát is közreadtam többször: nem remélhetem, hogy valamik ezt vagy azt a folyóiratot, könyvet stb. olvassa/ák épp. Mivel pedig nem sujtás vagyok a lajbin (még ha a lesújtottság rám van is írva itt ma, úgy 50 éve, meg előbből is, sokszor, de nem ezt írom tovább, ld. lajbi, németesen laubi, laub = lomb, lugas etc.), hanem érdemesnek azt tartanám, ha valami viszonylag pontszerű (mégsem) egész jönne létre, olvasók gondolatában, velem kapcs., adtam arra, hogy ahol szükséges, a magam példáival előhozakod-

jam. Bocsánat, hogy e művelet mindenkori fontosságának belátását magamra hagyjam. Sajnos így sem láttam be a dolog fölöslegességét. Aki így bírál, nem érti, hogy minden emberi-lelki „számrendszerben” 9–10 alapszámjegy van, hagyom most a jeleket... és 4019 más, mint 108, 941 v. 19 csak. Sokféle – nem is mindig üdvözítő – jó elemzést ismerek, de az ilyen alakiságpiszkálást nem sorolom közéjük. De épp a következőkből derül ki, hogy nem durvulás, ha azt mondom, az irodalmi értékelés (szüksős, nem szükségszerű) teréből én kihajolok. Kezdem dolgom.

Tekintet nélkül az irántam való affinitás itt-ott még jóindulatokban is szárba szökkenő hiányára.

5.

Nem tudom, nem fogok-e mégis a téren-belüliség kicsinyességeinek egyik hibájába esni, vagyis: *mindenkin* be akarnék hajtani valamit. Senkin sem akarok behajtani semmit. Olyan szemponttal hozakodom elő csak, amely új lehet. Új, mert 68. életévem múltán – s az említett kötet összeállításának során – adódott.

Vagyis: mennyire azonos maradtam (azaz: lettem újra, merek lenni megint) a „Tör. Haml.” filozófiai vizsgálat figyelmére méltó 15–20 darabjához. Csak most, mondanám tudománytalanul, ez konkrétan van meg velem. Levezetem azonnal.

Ha a kicsit romantikus, hangzatos címadású *Koan bel canto* első szakaszát nézem, a tanulság majdnem vulgáris. Hogy „már csak azt a jövő időt/kívánom, ami elmúlt...” Hogyan gondolhattam akkor én ilyeneket? Csak csodálkozom. Igaz, semmiféle ilyen érzékenységet nem vesztettem el aztán sem, vagyis amikor tematikus író (tárgymegjelenítő, nyomkövető) lettem (egyebek között). A rajzirodalom (ideogrammak stb.) részben az EGYETLEN folytatása volt. (Na, tandorieltvárs, ugye, nem volt az egyetlen?! nem ízetlenkedem így. Jajdezsőkém, biztosezajócím? a másik hang.)

Tehát nyilván nem vágyom rengetően új dolgokra. De mire lenne az jó? Nem vagyok sehova se „járó”. De pl. a német theaterkanal egy olyan Csehov és egy olyan Gorkij akármivel örvendeztetett, hogy mintha az első-utolsó színházzserelem lenne az nekem. Hagyom, azóta sincs párja nálam. Nekem pont bejött. Nem „várok” tehát mást, csak az azonosnak maradást. Nix betegség, nyista baj, se nekem, se szeretteimnek... de érzékelésem itt lanyhulni kezd.

Bármi ilyenről beszélni: durvulás. A legjobb: ha az író a maga közönsége legalább megérti, gombás szejtén pedig se tűzdelt-kapros fácánhúst, se szilvás gombócot számon kérni, száján kérni nem akar. Mégis: „Ne legyen több pillanatom, ami előtte nem volt.” Két dolog is van itt.

A hang véglegessége. S hogy ezt én komolyan gondolom? Igen, és erre nem jó vicc, hogy ezért írok meg mindent tíz alkalommal, vagy összevétem a keddet a péntekkel stb. Amit írtam itt: ha egy gondolat nem konkrétan emberiségnek ártó, senkit föl nem jelent, be nem feketít (maga előtt stb.), és más baromságok, akkor az a gondolat-cucc, ha nívós (remélem!) figyelmet érdemel. Így az alábbi négy sor, kettős osztásban is, azonos érdeklődésre tarthat számot (1966-om tájáról), mint metamatekozásom (1999–2007).

„Feledhessem, ami leszek.

Az legyen, aki nélkül.”

Tehát mit akarnék? Ami leszek, mert nyilván nem az eddigi pillanatok ismétlődnek kizárólagossággal, az – ez a leendőm – feledjen engem. Mondjuk, ez a Tandori egy kénklorid-alsói bakterházszáritás, akkor az, ami leszek, engem feledjen (a kén... – alsói bakter... legyen küldve a francba, bocsa.), és legyen ő maga legjobb esetben egy Kuletandor Bagandor nevű ulán hely, talán ló, vagy épp Ronda Ósezid, homárszáritó kisiparos, pillehammeri síugró stb. De a földön maradván: ami leszek, az „én” lesz, valami én, de ne plagizálja azt az éneket (énem-túlímat), mi is most vagyok, vagy aminek hinni szeretem magam. Legyek, de könnyítsen meg engem az a levésből-lelt akármilyen attól, hogy régi valómat hurcolásznom kelljen. Sőt, nagyon is kérem: nyomom se legyen benne úgy, hogy én valaki volnék. Ne legyek újra valaki. (Ez esetleg tizedszeri ismétlődéssel megy, haha.) Nagyon is akkor lesz „meg” ez az én leendőm, az, ami belőlem, révemem, vámomon, általam lesz, hogy feledi... stb. És valaki nélkül legyen valami! És mégis emberi. Zen, úgy is hívják ezt, de én nem hívom. Mert én kihajlok ebből is. Íme, a 3–4. sor:

„S én – mint aki félrehajol
egy teljes térnyi szélből –”

Bajlódtam a gondolatjellel... a három pont nem tetszett, a kettőspont se, és valami kellett s „S én” után. Nem biztos, hogy így jó, de se baj. Ha sehogy se jó, még jobb.

Egy teljes térnyi szélből félrehajolni, hm. A tér egésze csak szélből áll. Félrehajlok. Abszurdum. De a képtelenség ténye, materiája fejezi ki, hogy „NAGYON...!!!!” Nagyon nem itt. De nem az 1966-ban, 2001-ben, 2007-ben adott szellemi-polit. környezetben, nem a globál világban. Nem. E dolgokról az irodalomnak főlegesen beszélnie (szerintem). Hanem egy teljes kívülség érzete. Nem érzület. Ez érzet!

S nem ital, drog (bahh), nem lila gőz, nem elmélet hatására. ILYEN NINCS, félrehajolni egy teljes térnyi szélből. Jó, s az nem képtelen, hogy ami leszek, az feled... vagyis eleve az, aki nélkül van, másképp létre se jöhet... Ez 2 db ilyen, a leltárban. És ma ez érzületem, vágyam (nem érzetem, mert nem hozható létre), eszményem, ily téren a mindenem. Lira-e a líra? Vicc, nem.

És nem logika, nem tudomány, nem esztétika, nem vicc, az se ám, végképp. Hanem? Aki nélkül?

6.

Nem bírok találkozni akarni, valahova menni akarni, beszélgetni akarni... egy ilyen dolgot is nehezen hozok létre, de ha ráadtam magam, annál elemibben jó, érzem, „elkél”... kell, az túlzás. Ugyanaz vagyok, aki voltam, csak ennek teljes térnyi szélből, szöllejből, tengermélyéből, összefüggérendszeréből, kívánalomkéntjeiből ki vagyok szakadva, hajolva.

KI VAGYOK HAJOLVA EGY TELJES TÉRNYIBŐL... ÉS IDŐNYIBŐL. Ergo majd én telefonálok (a posta még elmegy, sőt/jó!), hosszas halogatás után 5 helyett 1-szer elmegyek egy fordítás dolgában... gyönyörrel mesélgetem, hogy a személytelen munkavégzésekkel is mi behozható... és marad...

Mi marad? Hogy lejön a hidam, jön a fogorvoshoz menés.

Prosztatám stb. És műtét.

Lábam töröm, aztán...

Meg a többi.

Teljes kudarc. Tehát nem olcsó ez a végesített végtelen, ellenkezőleg. A legveszélyesebb. Vagy madárkám élete. Mondom, szeretteim épsége. Nem nevetség: az ország valami fennmaradása. (Holott mikéntjeiről igencsak megvan a véleményem.)

Kihajolhatok-e a környezetpusztulás (állatok, óceánok, fák) teljes teréből? Nem. Majdnem azt mondhatom: az olvasó érzületén (szinte érzetén) múlik, hol szab „nekem” határt, mi az, amennyit elfogad, hogy még azt érezhesse, neki is szólt a dolog.

Ez annyira tiszta és átütő példa volt, hogy se önmagam illusztrálására, sem bizonyítására nem hozhatnék fel továbbiakat. Egy darabig mégis. Évszámok mellőzve, 1960–66, ez a lényeg.

Nézésem mögül elmozdulok, képeivel nem fedí el, aminek már nevet sem adok... és áthullok eszméletemen, állandóan következem. Zenőn. S a végcél nem lesz meg, a végtelen vége. Vagy az, hogy megrémülök, mi készül. Itt is: mindeneget végképp egyféleként kapom vissza. Másutt: elvesztem egészemet, meglelem részeit, de ezek a töredékek már csak idegen egészek.

Nem mondom, egy verébkét nem nevelnék fel ilyen „elvek” alapján. Nem, de ezek nem elvek. Ez gondolati produkció, melynek magam fizetem az árát, de nekem épp ez az azonosulás – ha nehéz is! – életemé a gondolattal, ez az „üdv”. Ahogy már lennem se kell, úgy már nem is vagyok. (Verseket a kötet elejéről.) Ha én annyiképp nem akarnék meglenni (ez nem becektti stb.), hát jó, minél kevesebbféleképp kell meglennem. Társalogni stb., magyarázni. Felháborodni. Bizony, még globális dolgokon se. Ez aztán vitatható. A felháborodás helyett a meg-nem-lét gesztusai jöhetnek etc. De nem is keleti kolostor, nem ám, vagy ily hite-se-hit. Kis pátosz is volt anno, de a hirtelen rám nyílt határ: tisztára Wittgenstein, létezésünkről, mely nem a világ, csak annak határa. Persze, hogy lemarad, átlépésünkkor. Legalább jó világ-szellemáramlatokból meregettem, nem? Azt meg, hogy valami két fele nélkül összeérhet, magyaráznom sem kell. Az fogad be, ahol nincs folytatásom. Az, hogy valami egyre előbb (érintkezés, társalgás, vita, érvelés stb.), attól csak egyre kihaltabb. Sorra megyek a kötetben. Olvasóm, bármi ilyet találsz, vonatkoztasd rám. Velem ez ma (2007. jan.) mind konkrétan van.

Minél konkrétabb, én annál fenyegetettebb vagyok. Ilyen, lám, az üdv. Verseket, melyekben ezt keresheted (Tör. Haml.), pl. Egymás; Elenged... Ah, menj sorra. Vannak kimondott zsengek, a Kert-ciklusban. Meg egy másikban. De pl. a monodráma, ma látom csak, tisztára meta-matek-geometria-bohóctragikum.

7.

Fájnak némely forgóim, vállak, mellizmok a gépelés nehéz műveletétől. (Bányamunka, mondják.) De érzületem csak mechanikus írógépet enged. Az írás

nekem, ha nem kézzel teszem (mind többször), ilyen iparosság a fizikai részben. A munkát nem feledni: ez nem az, hogy fahordónak tanulok ki vénségemre, bádodgegyengetőnek.

Öreg vagyok. Rosszak a láb- és kézlehetőségeim, nehéz a légzésem, lefogyok, meghízom, verébkém mellett vagyok csaknem egész nap, nem mozgok. Nem olvasok – és sokat (pl. könyvfolyóiratoknak) olvasok. De könyveimet együtt-tudni imádom főleg. Churchill írt ilyet, nem akarok törleszkedni. Jó vicc. Rábízhatom ügyem olvasómra? Hogy az EGYETLEN (Tör. Haml.) kötetben megtalálja ezeket? Így a jobb.

Nekem jó lenne vajon, ha minden úgy valósulna, ahogy evidens, nekem... érzületem szerint? Vagy ez már egy érzület-plusz? Az érzületből is kihajoltam, mint egy teljes térnyi szélből?

Élet és líra között ez a különbség: költészetben JÓL mondható, hogy félreha-
jol... teljes térnyiből. Aki az életben ilyet mond, az sajnálatos, röhejes, kötözni-
bolond alak.

Igen?

Vagy valaki, aki még most sem adja meg magát, és mint főszerkesztőm bizta-
tott rá, küzd?

Hát... ki-ki döntse el maga.

Vigyorogva végzem ezt, azért.

Bár igen komoly is. Nem épp elismerésük írtam a múltkor: „Köszönöm...
csak az ilyen irodalmi elemzésben” (mint a tiétek, ott) hinni nem nagyon hiszek.
Vigasz legyen: *nem hinni már inkább hiszek.*”

S: Zárszó

Na ne. Csak ezt még: főszerkesztőm mondta, „ne add meg magad semminek”.
Nem adom.

Ld. a bíró megadta a gólt, a találatot, a pontot. Én nem adom meg magam.

Mit adok meg, mit nem, az én dolgom.

Más, megint, amit elvesznek.

Megint?

Ennyit se kell mondani. Kezdetől ez volt. A teljes térnyi szél. Egy érzületet
legalább félrehajlítok. Ez is nagy bizalom és szent-az-én-hitem kérdése.

Hibbantság? Nem. De az a bizonyos porszem sem hibbanhat „el”.

Hamlet? Ez volt ráézés: „Egy verébfű se eshet le a Gondviselés akarata nélkül.”
(Módosításomban.) Most a verébkém már „arra” jött, hogy verébkét se többé, én
nem. A kiváló szakházaspár, Becsei Annáék... de hagyom, profiság volt jelen. B.
A. felhívott minket: nevelek magának egy verébkét, kétnaposan került hozzám.
(Bevitték az Élet-Halál-Házba, Állatkert.) Mikroszkóp alatt tették stb., az össze-
tört lábú, sebzett hasú, tollatlan húscsomót? Ki volt a Gondviselés? B. Annáék
szerint én (feleségemmel itt mi ketten), mert „hogy el ne szálljon”, mármint én
ne szálljak ki a teljes térnyi szélből. Most aztán. Itt a Veréb Józsi. Épp dalol a
gépelésre, hím madárka, hanganyag! Percem sincs mellette, nem is akarom. De
ha ő nem lenne, volna percem is? Hát ez az.

Csak ne kérdezze itt senki, hogy mi.
Feledett hát, ami lettem, az lett, aki nélkül?!

* * *

Ezt is megírtam valahol: nagyanyám óbecsei volt, Turfitt Anna. Apám szerint: aki az anyit se bírta, hogy az Anna nagymamával kijöjjön, az... Nem fejezem be. Becsei Annáékat elég gyakran felhívom.

S kezdődik elöltől, irodalmian: nem lehet azt mondani, hogy reménytelen, mert – sorolhatnám őket – esztétáim, irodalmárain... akik érdemleg írnak rólam, értésből... nekem ez jó érzület. Mégse félrehajolni? De nem, nem.

Azt nem szabad feledni, hogy – jóimmal együtt – velem együtt – az egész mégis: reménytelen.

Remény helyett az ember tesz ezt-azt. Az aztán hátha feledheti, hogy mi volnánk azok.

* * *

(És hát jó, igen, hogy az egész művészet-ügy nem ér annyit, hogy bárkit lenevetlenezzenek, vagy bárkit előtte megsértsenek... bizonyosága a mellékelt rajz. Igen, ami komoly: engem akkor sért meg igazán bárki, ha nem hiszi el, komolyan távol vagyok... NE! ÉS A VILÁG! S hogy ez a rajz minden részében rossz, egészében mégis tünemény, nem? Na.

